

Рецензії

Степан ПАВЛЮК

БОЖЕ БЛАГОСЛОВЕННЯ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ НА ДЕРЖАВНИЦЬКУ ДОЛЮ УКРАЇНСЬКОМУ НАРОДОВІ

**Любомир Гузар. Андрей Шептицький
Митрополит Галицький (1901—1944)
провідник екуменізму / Гузар Любомир. —
Львів : ЛНУ ім. Івана Франка,
2015. — 496 с.**

Митрополит Андрей Шептицький усім своїм єством змагався за справедливе життя українського люду, який не втратив у тривалому політично-суспільному стражданні відчуття і віри в Божу ласку, сподівання на поборницьку свободу! Силу віри народ черпав з духовно чистих джерел Християнських Заповідей. Церква стала для українців незборимим осердям їх прагнень. Архієрей Андрей шукав шлях і засоби, щоб зарадити народові позбутися чужинницької сваволі. Багатьом справам необхідно навчитися, а ще набути практики їх застосувати, щоб досягнути омріяної Соборності. Єдність помислів і дій, які можна опанувати довірою між собою, було б найуспішнішим досвідом на історичну перемогу за національну державність. А насамперед духовна єдність, єдність Церкви, єдність сприйняття Віри Христової.

Про тривоги Слуги Божого Андрея, його сподівання і наполегливість у величому духовному завиванні для українців на розуміння і освоєння істини, що єдність Церков в Україні є найвагомим фактором мобілізувати національну енергію на шляху до політичного визволення, висловив Кардинал, тоді ще Отець Любомир у своїй праці про духовну і суспільну місію Архіпастиря Української Греко-Католицької Церкви Андрея «Андрей Шептицький Митрополит Галицький (1901—1944) провідник екуменізму».

40 років тому, будучи на чужині, ще як о. Любомир вдумливо обрав для наświetлення, правдивого і повного розуміння одного з багатьох аспектів подвижницької праці Українського Мойсея — його постійні і наполегливі старання залучити до екуменічного процесу братів православного віросповідання.

Як проникливий і енергійний дослідник, о. Любомир, достеменно вивчивши пастирський шлях, органічну причетність до найрізноманітніших справ українських громад Владики Андрея, маючи можливість користуватися величезним масивом архівних матеріалів, які знаходяться у Ватикані, підкреслить про вичерпні знання Митрополитом історії Української Церкви, і особливо віхового етапу — Берестейської Унії.

Складно спрогнозувати шлях не лише Української Греко-Католицької Церкви, але й української історії зокрема, якби не появилася на українському видноколі винятково зосереджена на християнсько-національні цінності, їх збереження і примноження, велична постать Андрея Шептицького, Архіпастиря українського народу.

Церковний сегмент матиме особливу місію в історичному шляху українців, оскільки не вдалося українській нації жодного разу на тривалий історичний час закріпитися у державному статусі, щоб сформувати своє політико-суспільне середовище, із повною і завершеною державною інфраструктурою, хоч суттєві спроби у цьому напрямі були здійснені.

У своїй книзі Кардинал Гузар з особливим наголосом акцентує, що геополітична стратегія російського царату на підкорення своєму впливу решти території України, зокрема її західної частини, реалізуючи на цих землях москвофільський рух, як проєкт на отруєння свідомості місцевого населення, спрямованого, насамперед, проти Греко-Католицької Церкви, шляхом масованої (брехливої) інформації, зокрема про Берестейську Унію. Владика Андрей розумів складність цього процесу, якому необхідно було протистояти гідними Церкви і людини засобами, які полягали у доведенні українцям правдивих знань з історії Греко-Католицької Церкви і насамперед з її нового етапу, який започаткований у Бресті (Бересті) 1596 року.

Усім слід було знати, що українські землі у пізньому середньовіччі у більшій частині були окуповані сусідніми державами: усе Правобережжя з Галичиною належало Польщі і Великому Литовському князівству, а після Люблінської унії — Польщі, Закарпаття — Угорщині. Буковиною володів молдавський господар. Українську вольницю на Лівобережжі і Півдні України забезпечувало козацтво. Єдиною інституцією на всіх українських етнічних землях, яка визнавалась народом і вірно служила йому, — була Церква Східного обряду з центром у Константинополі.

Підсилене Польською Коронаю морально-етичне розтління в Руській Православній Церкві Київської Митрополії було політично вмотивоване, і внаслідок цього православне духовенство втрачало суспільний вплив, а церковне монастирське майно, землі відчувувались на користь шляхти.

Ми мало уваги звертали на те, що на українських і білоруських землях процвітало віровідступництво, соціальна злиденність, аморальність знаті, на жаль і церковної теж, про що з належним тактом, властивим Душпастирю Гузарю, були розміркування в доктораті. Наведена цитата із листа від Львівського Успенського братства до Патріарха в Царгород промовляє повною безнадією: «Наша Православ-

на Церква сповнена всякого зла і народ побоюється, чи не грозить їй цілковита загибель. Багато вирішили піддатися Римському Папі і жити під його владою, без перешкоди, зберігаючи увесь свій обряд грецької віри...» [4, с. 42]. Цікава деталь: Львівське Братство після Берестейської Унії буде одним із агресивних опонентів здійсненої реформи Церкви. Така ж метаморфоза станеться з Костянтином Острозьким, який був великим прихильником з'єднання з Апостольською Церквою у Римі, одним із ініціаторів, що видно з його листа до Папи Сикста V у 1585 році: «Нічого я собі гарячіше не бажаю, як єдності віри й об'єднання всіх християн, і якщо справа того вимагала, щоб за таке велике добро треба було мені віддати життя, я того не завагаюся зробити...» [4, с. 56].

Митрополит Андрей з особливою старанністю і наполегливістю підкреслював величну позицію, яку проявила руська церковна еліта, вбачаючи єдиний шлях до порятунку свого народу у безпосередньому підпорядкуванні Київської Митрополії Апостольській Церкві у Римі, але з обов'язковим збереженням традицій східного обряду християнської віри. Зароджувався реальний екуменічний рух, кульмінаційним моментом якого стала історично-духовна подія, пов'язана із укладенням Унії Апостольської Церкви з Церквою східного обряду та її схвалення на Соборі православних єпископів Київської Митрополії у Бресті (Бресті) 1596 року.

Голос Шевченка «Борітеся, побороте, вам Бог помагає!», як незбориме прагнення і національна програма для українського люду на прийдешнє, пульсував у скронях, прискорював биття серця кожного українця і закликав до одержимої праці в усіх сферах буття. Богомільні українці вірили московським попам, адже вони промовляли до них від імені Бога і не могли зорієнтуватися у дволикості і підступності православної московської церкви, яка знехтувала найсвятішим — духовною чесністю, чистотою помислів перед Богом, а вірнопіддано служила реалізації ненависної політичної програми підкорення і духовне спустошення народів російськими правителями-царями. Вона стала найжорстокішим і найцинічнішим знаряддям русифікації українців, утримання їх у підневільному стані. Очевидно, що Шевченко зрозумів далеко не біблійне єство московського православ'я, тому неодноразово висловлював спро-

тив у різній формі і поетичними засобами, виокремивши його від величних засад Християнства, як гуманістичних чеснот людства. Шевченко висловлював позицію великого числа української інтелектуальної еліти. Пантелеймон Куліш, сучасник і однодумець Кобзаря, мав намір сховатися від нав'язливих московських попів зі своєю царславною церковною доктриною навіть у мусульманстві. І закономірним наслідком відходу від московського православ'я стало формування наприкінці ХІХ ст. — на початку ХХ ст. Української Автокефальної Православної Церкви, як один із суттєвих компонентів національного визволення з російської окупації. З тривогою розмірковує автор, чому Духовні Пастирі УАПЦ не одразу збагнули пропозиції Патріарха Андрея Шептицького до зближення во ім'я справжньої Христової віри і сприянню прагнень українців до Соборності. Чистотою і чесною пастирського серця висловлене слово до своїх єдинокровних братів, що Бог милосердний до української громади, але громади згуртованої великою місією Визволення, яку можливо звершити у міцній, нероздільній єдності помислів і дій, духовні владики УАПЦ не сприйняли. Ба більше, у своїй відповіді проявлена не лише етикоморальна некоректність, яка межувала зі зверхністю, а заодно і з невизначеною позицією за історичну долю народу. Висока відповідальність за грядуще українського люду схилила гординю Мойсея Духу, щоб ще раз висловити духовну і суспільну потребу єднання Церков, як спосіб визволення з політичного поневолення. Короткозорість, брак справжнього розуміння національно-визвольної програми, певна зарозумілість і начебто самодостатність духовних лідерів УАПЦ спровокували їх до категоричної відмови спільно з УГКЦ освітити шлях своєму народові з московської неволі. З великою душевною тривогою констатує Архірей відмову православного духовенства у справі наближення Церков задля історичного порятунку рідного народу: «У відповідях, що їх дістав я на свої письма, не проявлялася, по правді, ніяка охота наближення... А у багатьох відповідях цілком виразно й висказано обурення на саму думку, що хтось може таке припустити» [5, т. 30, с. 333—334]. І все ж Митрополит Андрей вірив у єдність християнських церков, яка станеться, якщо вірити в це і працювати для цього, оскільки: «Християнська єдність — це добро, яке треба здобути по-

борюванням себе самого і витривалою працею над духовною єдністю між братами» [6, с. 572].

Глибоко розуміючи суть історичного буття будь-якого народу, а особливо українського, який уже в ХІХ ст. зазнає нестерпних мук і страждань через відсутність власної національної держави, внаслідок чого втрачається національний інтелектуальний, освітній, культурний, господарсько-економічний, і навіть духовний ресурс через особливо жорстокі суспільні умови, запроваджені окупаційними режимами, чи то московським, чи австро-угорським, польським, а чи румунським, Його Святість Андрей Шептицький бачив єдиний шлях порятунку його лютого народу в створенні ним власної Держави.

Провівши досконалий аналіз значного відшуканого матеріалу і відомостей, молодий дослідник відзначає, що церковна християнська місія греко-католицького духовенства була органічною у плеканні і підтримці національної культури і одержимих прагнень до визволення і державної Соборності. Уже у ХІХ ст. греко-католицькі духівники відкрито і мужньо заявили про свою позицію бути у лоні католицького світу, але не у польській чи російській, а чи мадярській неволі. Богослужіння українською мовою, яке започаткував у Галичині отець Маркіян Шашкевич, стало знаковим на духовне і громадянське пробудження. Цей зачин був підхоплений багатьма священиками і зійшовся в одному пориві до національних справ зі світською інтелігенцією. Суспільними віхами цього процесу стало створення «Просвіти», Наукового Товариства ім. Тараса Шевченка та багато інших громадських просвітницьких організацій. Польська адміністрація була безсилою протидіяти романтичному національному рухові до державності, з огляду її вторинної ролі і під наглядом австрійського цісаря, який проявляв ліберальність щодо місцевого населення окупованої ним Галичини, одночасно толеруючи агресивний стиль поведінки польських виконавців його цісарської волі.

В належний піднесений спосіб отець Гузар висловить, що з особливою пристрастю Український Мойсей, який усе своє Пастирське життя виводив український народ з неволі на своїй Богом даній Землі, наполягав розуміти квінтесентну категорію при державному будівництві — як єдність. Єдність повинна панувати в усьому — сім'ї, родині, громаді, політичних, громадських інститутах, між політиками,

а, безперечно, між Церквами християнського віровизнання, бо «Христова Церква є одна». Виняткової історичної ваги і суспільної сили і сьогодні залишається сентенція Патріарха Шептицького, що «Через злуку зі Вселенською Церквою і західною культурою ми зискали силу зберегти наш народ і наші традиції від противників, що нам їх відбирали» [3, т. 4, с. 133].

Про суспільну вагомість митрополичих послань, у яких досконало виписана філософія і практика життя, із властивим Іванові Франкові точної, тактовної і влучної оцінки, звучать його слова: «Єпископ митрополит Андрей Шептицький від самого свого вступання на єпископство, почав призвичаювати нас до іншого тону, інших форм, іншого характеру, який панує в його посланнях... А говорить попросту, як рівний до рівних, як чоловік до людей, радить, упоминає... він любить ілюструвати свою промову прикладами з життя, фактами з власної обсервації. І це все дає його посланням те живе дихання, без якого всяка моралізація залишається мертвою».

У книзі наголошено, що Архірей Андрей своєю одержимою і величною благородною працею задля свого рідного народу високим гуманістичним ставленням до гідності людини і її порятунку, цивілізаційних цінностей людства, робив безсилим, у їх цінності і варварстві, тодішніх диктаторів — Гітлера і Сталіна, які не зважилися завдати йому кривди. Сучасники Кир Андрея і дослідники його життєвого шляху беззастережно підносять унікальну особистість Отця Української Греко-Католицької Церкви і українського народу на рівень світових діячів. Кардинал Євгеній Тиссеран щиро висловився про Главу УГКЦ, переконливо ствердив, що: «Митрополит Андрей був великою людиною. ...Бажано, щоби знання про його життя ширились, і не тільки серед його народу. Він один із тих людей, котрим пишається людство. Він заслужив на те, щоби про нього знали та його наслідували» [1, с. 27].

Історичний час для українського народу, коли з ласки Бога наприкінці ХХ ст. вдалось здобути віками жадану національну незалежність і закласти основи національної держави, виявився надто складним для випрацювання і утвердження сучасних цивілізаційних норм життя на засадах української традиційності. Домінуючою складовою успішної розбудови суспільства в усіх його вимірах виступає повернення українців до

духовності, як основи моральної, чесної і справедливої поведінки, беручи до уваги здійснюване віками політичне московське і російсько-церковне насильство над українським людом. Христову правду зберегли і в свідомості, і в серці, але проявилася прикра невідповідність, яка викликає тривогу, коли у Центральній і Західній частинах України, де до Бога була молитва щирою, любов до своєї історії та культури залишилась високою, а на території підпорядкованій Московській Церкві, де більше промовляли в храмах про здоров'я царя-батюшки, там і сьогодні упередження до справжніх національних цінностей — і найвагомішу із них — власну Свободу і державну Суверенність. Тому Отець Церкви Андрей вважав, що ніколи не буде забагато просвітницької праці у сфері духовності, у правдивому і величному усвідомленні Божих настанов жити у злагоді і любові між собою, шанувати свою Батьківщину і цивілізаційні здобутки свого народу.

Архієпископ Іван Бучко, як один із подвижників молитов, настанов і прохань до рідного українського люду епохальної історичної постаті Владика Кир Андрея, підкреслить у своєму Слові на десяту річницю смерті Великого Митрополита Андрея, що: «майбутня історія дасть належну оцінку Митрополита Андрея і скаже слово про його велике значення і вплив на створення нової епохи у змаганнях за повернення єдності у вселенській Церкві ...» [2, с. 294]. Владика Бучко переконаний, що українська нація усвідомить «...що (Архірей Шептицький. — С. П.) був правдивим Батьком народу. Вождем національного й релігійного відродження, знавцем і меценатом української культури, науки і мистецтва, творцем наших національних надбань, приятелем й опікуном студіюючої молоді, добродієм всіх потребуючих, зокрема вдів, сиріт і т. ін. і т. ін.» [2, с. 296].

І сьогодні, прочитуючи блискучу працю Блаженнішого Гузара «Андрей Шептицький Митрополит Галицький (1901—1944) провісник екуменізму», не покидає подив вибраної теми, яка особливо актуальна і в наших часах, не лише як питання канонічної практики і суті Церкви, але й принципово політична проблема нашого суспільного буття. Цікава і заодно характерна для пера о. Любомира деталь стилю писання, яка полягає у відвазі висловлювання самостійних думок, які деколи не збігаються з оцінкою історичної ситуації Митрополитом Андреем, його

окремих кроків в екуменічній сфері, розуміючи і оправдовуючи за одно цей шлях, оскільки, підкреслює автор, «це не був величний шлях, прямий і виразний від початку і до кінця... — Зазначає дослідник. — То був діалектичний процес, тернистий шлях тривалого розвитку. Зрештою, Шептицький був дитиною свого часу, а не надлюдиною з готовими відповідями, як його інколи зображають надто ревні прихильники». Отець Гузар намагається і знаходить джерела такого всеохопного розуміння і потреби Митрополитом Андреем екуменічного руху, якими були численні подорожі до Росії, країнами Західної Європи, американського континенту і яке вилилось не лише у теоретичних міркування, але й практичних діях у справі єдності Христової Церкви.

Уже як для Глави УГКЦ Кардиналу Любомиру високі знання теоретичної спадщини Митрополита Андрея, його практик для успіху екуменічного руху послужило і для нього вагомим набутком у продовженні реалізації екуменічної ідеї у наш історичний час. У зверненні до ієрархів православних церков України наголошував, що: «Мислити про єдність Київської Церкви — означає не відмовлятися від скарбу сопричастя з різними християнськими центрами, а навпаки — збагатити здобутками цього сопричастя сукупні духовні надбання Київської Церкви».

Пошанівне слово належить міжнародному журі про присудження нагороди імені Івана Франка, який з-поміж багатьох вартісних творів виокремило досконалу працю Блаженнішого Любомира, підкресливши тим, як символ величного служіння рідному народові трьох видатних історичних діячів: Івана Франка, Митрополита Андрея і Блаженнішого Лю-

бомира. Кожен з них своєю наполегливою працею, на своїх поприщах, моделював свою програму і свій шлях народу до Соборності, і всі розуміли, що без ласки Божої, без єдності у суспільстві і зближення християнських церков в Україні неможлива реалізація екуменічної ідеї, принаймні суспільний рух за її втілення міг би стати серцевинною компонентою успішного шляху до державності.

Р. С: Кардинал Гузар вділив благословення усім, хто був причетний до підготовки до друку і виходу у світ в українській мові його докторату. Висловлена особлива пошана діловому комітету, декретованого Кардиналом, на написання науково-біографічних праць, присвячених Митрополиту Андрею Шептицькому, у складі докторів богослов'я Михайла Перуна, о. Андрія Михалейка, невтомної дослідниці спадщини Архієрея Шептицького Оксани Гайової і академіка НАН України Степана Павлюка.

1. *Гузар Любомир. Андрей Шептицький Митрополит галицький (1901—1944) провісник екуменізму / Любомир Гузар.* — Львів, 2015. — С. 27.
2. *Марусин Мирослав. Архієпископ Іван Бучко / Мирослав Марусин.* — Львів, 2008. — С. 294.
3. *Наша державність // Шептицький Андрей. Пастирські послання (1939—1944).* — Т. 4. — С. 133.
4. *О. д-р Павло Михайло Кречун. Святий Йосафат Кунцевич (1580—1623) як свідок віри / О. д-р Павло Михайло Кречун.* — Львів : Місіонер, 2013. — С. 42.
5. *Письма-послання Митрополита Андрея Шептицького // Бібліотека «Логосу».* — Т. 30. — С. 333—334.
6. *Шептицький Андрей. Пастирські послання (1939—1944) / Андрей Шептицький.* — Т. 3. — Львів : Артос, 2010. — С. 572.